

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Бут В.М.

студент,

Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж

імені Івана Франка

Науковий керівник: Шакура Ю.О.

викладач, аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ СТИЛІСТИЧНО ЗАНИЖЕНОЇ ЛЕКСИКИ У МОВІ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

Для текстів сучасної преси характерним є посилення виявлення мовної особистості. Відтепер слово несе не просто чітку інформацію читачеві, а й емоційно-оцінну характеристику, що людина надає тій чи іншій ситуації, її соціально-політичний та культурологічний рівень. Текст стає основним виразником мовної індивідуальності, адже процеси, що відбуваються в мовному просторі (введення діалектних слів і слів, що належать до розмовного стилю) останнім часом, значно демократизували мову та вивільнили творчі ресурси мовної особистості. Мова нібито прагне позбавитися тиску застарілої норми.

Вибір слова є однією із ключових проблем журналіста, адже для реалізації своїх задумів йому потрібні такі одиниці позначення, що найточніше передаватимуть його ідею з одного боку, і оцінку подій і фактів – з іншого. Однією з

можливостей реалізації такого поєднання виступає вживання в мові засобів дисфемії.

Дисфемізми (дисфеми) – (від лат. *dis* – це префікс, який означає протилежність того, що позначає корінь слова; *euphemia* – це корінь, який означає пом'якшений вислів) це навмисне використання грубих, вульгарних, стилістично знижених (іноді нецензурних) слів і виразів із метою висловлення різко негативної оцінки або створення особливої експресії. В якості дисфемізмів можуть також використовуватися жаргонізми та просторічні слова і вирази, вживання яких у літературній мові обмежене. Приклади дисфемізмів, що використовуються в повсякденній мові: «здохнути» замість «померти», «витріщатися» замість «дивитися» і т. п.

Дослідженням цього питання займалися Р. Гальперін, М. Кацев, П. Крисін, В. Костомаров. Але всі праці, які стосуються цього мовного явища обмежуються лише частковими згадуваннями про нього. Вивчення дисфемії як окремого мовного явища до сьогодні залишається актуальним.

На сучасному етапі мова ЗМІ переповнена гостро-критичною, іронічною і ненормативною лексикою. Навіть найпопулярніші авторитетні видання дозволяють собі використання розмовних, грубих, жаргонних і навіть лайливих слів та виразів. Дисфемістичні одиниці номінації все частіше обираються авторами для надання оцінки фактам дійсності. Засоби дисфемії стали природною ознакою медійного тексту.

Вживання дисфемізмів автором будь-якого тексту є свідомим і навмисним. Він заздалегідь знає, що його висловлювання буде сприйняте як грубе, проте свідомо

віддає перевагу більш дошкульному й ущипливому варіантові висловлення. Така характеристика дозволяє визнати дисфемізм сильним, емоційно-зарядженим експресивним засобом мови. Наявність дисфемізмів у пресі свідчить про негативну оцінку або ж насміх, глузування чи іронію стосовно описаних фактів або подій.

Для підтвердження теоретичних засад функціонування дисфемізмів у періодичних виданнях розглянуто ряд конкретних прикладів, взятих з Менської районної газети «Наше слово»:

«То що з того, що купив ти, куме, той Деу ЛАЙНОс?» (№29 від 20.07.13). Вживанням дисфемізму «Деу ЛАЙНОс» прозоро демонструється приклад глузування щодо технічних характеристик автівки Daewoo Lanos. Саме завдяки використанню цього мовного явища акцент іде саме на марку машини, висміяти яку очевидно і прагнув автор.

Маємо приклад у якому завдяки дисфемістичним заміникам основна увага читача зорієнтована на поганий стан описаних транспортних засобів: *«Куди тільки нас не заносило на добитих потягах та автобусах...»(№29 від 20.07.13).* Дисфемізм «добитий» цілком можна було замінити, наприклад, словом «старий», «незручний» тощо. Але завдяки використанню цього мовного засобу речення набуває більш експресивного забарвлення і автоматично змушує зробити акцент саме на означенні, яке характеризує стан описаного транспорту.

«Чи не здається вам, що пахне синявою?» (№21 від 25.05.13). У даному прикладі дисфемістичний вислів «пахне синявою» свідчить про нетрадиційну орієнтацію описаного автором об'єкта. Адже, синій або ж блакитний – це колір, яким у соціумі забарвили сексуальну меншину

гомосексуалістів-чоловіків. У сучасному суспільстві не тільки блакитний, а й рожевий кольори набувають образливого характеру, адже ставлять під сумнів сексуальну орієнтацію людини (рожевий колір позначає сексуальну меншину лесбійського напрямку). Тому використавши даний дисфемістичний заміник автор свідомо віддає перевагу більш дошкульному варіантові висловлення.

Використовувати дисфемізми журналісти не соромляться, а навпаки намагаються їх помістити не тільки в текстах, а й у заголовках, таким чином «купаючи» увагу читача: *«Хто винен, або чи буянив з пузирем Дягівський сільський голова?»* (№30 від 27.07.13). Яскраво виражена дисфема «буянити з пузирем» позначає неадекватну поведінку людини, яка знаходиться у алкогольному сп'янінні. Слово «буянити» означає «вести себе шумно», а «пузир» у розмовній лексиці використовується для позначення пляшки горілки. Використавши саме ці заміники, автор тим самим зорієнтував увагу читача на негативну характеристику сільського голови. Цілком очевидно, що людина котра побачила такий сміливий заголовок захоче прочитати і сам матеріал.

З наведених вище прикладів, бачимо, що дисфемізм відзначається шаржовою сутністю об'єкта чи явища, обраного для критичної оцінки. Шарж є різновидом карикатури, який, при дотриманні зовнішньої подібності, виділяє, загострює і змінює характерні ознаки об'єкта. Отже, дисфемізм можна визнати зброєю мовної карикатури, за допомогою якої певна «жертва» постає в безглуздому вигляді.

Розглянувши різні приклади використання дисфемізмів у періодичних виданнях, пропонуємо класифікувати їх по

групах, залежно від сфери у якій вони частіше всього зустрічаються.

1.Лексико-семантична група дисфемізмів, котрі використовуються для позначення поняття «помирати»: *здихати, відкинути ласті, зводити кінці,дохнути, відмучитися, скопититися*:

- От і здохла фінансова криза («Газета по-Українськи». 2011.№7.С.6);

2.Лексико-семантична група дисфемізмів на позначення понять «хвороба», «хворіти», «хворий»: *болячка, зараза, мучитися, бацильний, доходитьи*:

- Вона була просто ходяча болячка («Наше слово». 2012. № 21. С.3);

3.Лексико-семантична група дисфемізмів, які позначають фізичний та розумовий розвиток людини: *тупий, чахлий, ніякий, дурний, придуркуватий, гном, шпала, жирний, відсталий*:

- Як на мене, то це була абсолютна тупість («Україна молода». 2012. № 184. С. 5);

4.Лексико-семантична група дисфемістичних заміників, які відносять до широкого кола кримінальної сфери: *криса, стукач, беньки, моргала,рамси плутати(не розуміти)*:

- Говорять, що у райраді з'явилася криса («Наше слово». 2013. № 17. С. 2);

5.Лексико-семантична група дисфемізмів, які позначають недоліки характеру людини. Акцент лежить на негативних рисах характеру та на сексуальній орієнтації людини: *голубий(гомосексуаліст), рожева(лесбійка), гомік, ротата, гадюка, падлюка, хитрожона, відьма*:

- То була справжня відьма, яку ненавиділо півсела («Наше слово». 2013. № 32. С. 4);

6. Лексико-семантична група дисфем, які використовують для позначення національної приналежності: *китайоза, кацап, москаль, хахол, татарва, чучмек*:

- І не набридла вам ота татарва? («Україна Молода». 2013. №179. С. 4);

7. Лексико-семантична група дисфемізмів, які позначають стан людини: *нажертись, варена, убитий (стомлений), підірваний, тороплений*:

- Нажралася вже напевно («Газета по-українськи». 2013. №16. С. 3);

8. Лексико-семантична група дисфемістичних заміників, які використовують для позначення дії людини: *бісити, профукати, втикати в коробку, тупити, буянити, нити*:

- Не розумію як можна було профукати такий шанс? («Україна Молода». 2013. № 002. С. 8);

9. Лексико-семантична група дисфем на позначення того чи іншого предмету: *пузир, фігня, бадяга*:

- Взяти в руку ту фігню означало погодитись з ним («Газета по-українськи». 2013. №17. С. 3).

Варто звернути увагу, що розглянуті вище лексико-семантичні групи дисфемізмів не є вичерпаними. Адже по мірі того, як суспільство розвиватиметься і змінюватиметься, будуть з'являтися нові етичні обмеження та норми у мові, яких намагатимуться оминати журналісти, з чого слідує, що дисфемістичний словник буде постійно наповнюватися.

У результаті здійсненого дослідження дійшли таких висновків: сьогодні дисфемістичні заміники в мові ЗМІ є частотними і вживаються для маркування зон напруження, що послабляє класичну літературну норму; дисфемізм актуалізує негативну складову характеристики об'єкта;

найуживанішими тактиками дисфемізації є іронія, глузування, насміх. Використання дисфемізмів у мові ЗМІ сьогодні має сприйматися не тільки як прикмета часу, але як спроба самовизначення мовця, прагнення свободи думки, слова та свободи від мовної “однаковості”.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська інформаційно-політична щоденна газета «Україна Молода» / гол. ред. М. Дорошенко. – Київ, 1991. (№ 002, 179, 184 2013 рік).
2. Всеукраїнська суспільно-політична газета «Газета По-українськи»/ гол. ред. В. Рубан. – Львів, 2006 (№ 7, 16, 17 2013 рік)
3. Менська районна газета «Наше слово» / гол. ред. О. Назаренко. – Мена, 1997 (№ 17-№ 32 2013 рік)
4. Костомаров В. Г. Наш язык в действии : Очерки современной русской стилистики / В. Г. Костомаров. – М. : Гардарики, 2005. – 287 с.
5. Ставицька Л.О. Українська мова без табу : [словник нецензурної лексики та її відповідників] / Л.О. Ставицька. – К. : Критика, 2008. – 456 с.
6. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): [монографія] / О. А. Стишов. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 188 с.